

29 דצמבר 2009

ת"א 29616-06 קיבוץ אייל נ' קרן לביטוח נזקי טבע בחקלאות בע"מ

לפני כבוד השופט שלמה פרידלנדר
תובע קיבוץ אייל – חקלאי אייל השרון אגודה שיתופית חקלאית בע"מ
ע"י עוה"ד אלישע אטיאס וקלוד עשור

נגד

נתבעת קרן לביטוח נזקי טבע בחקלאות בע"מ (קנט)
ע"י עוה"ד גל מנשה ורנית ולדמן

פסק דין

מבוא וטענות הצדדים

1. לפניי תביעה לתגמולי ביטוח בגין מותן של 165 פרות ברפת של התובע, ביום 19.6.05, בעקבות הרעלה מריסוס.
2. הנתבע טוענת להיעדר כיסוי ביטוחי לאירוע, נוכח התקיימותן של שתי חלופות בחריג מס' 3 בפרק "חריגים" בפוליסה הנדונה [במ/1]: "הרעלה שלא ממזון ... רשלנות קיצונית ...".
3. לגבי החריג הראשון טוען התובע כי אינו חל, משום שהנתבעת לא קיימה את חובתה לוודא מודעותו לחריג בלתי-מקובל זה, ומשום שהרעלה ב הייתה ממזון. לגבי החריג השני טוען התובע כי אינו חל משום שלפי דיני הביטוח אין תוקף להחרגה של רשלנות המבוטח, אלא בנסיבות של פזיזות ואי-אכפתיות, שלא התקיימו בענייננו.
4. הצדדים חלוקים גם לגבי מספר הפרות שמתו עקב ההרעלה. התובע טוען למספר הפרות שמתו במועד האירוע, והנתבעת טוענת למספר הפרות שלגביהן צוין כי מתו מהרעלה. עוד חלוקים הצדדים בשאלת ניכוי דמי הכילוי של הגוויות.
5. צר לי על כי נבצר ממני להתפנות למלאכת כתיבת פסק הדין במועד מוקדם יותר; וזאת עקב עומס עבודה רב ומטלות שיפוטיות דחופות.
6. להלן אדון באלו מבין הטענות שבהן ראיתי ממש וצורך להכרעה. יש לגזור 'הסדר שלילי' לגבי השאר.
7. לא יהיה יחס ישר בין היקף התיק לבין אורכו של פסק הדין. נוכח העומס הרב, שעוד התגבר

בשל ליקוייה של תוכנת 'נט-המשפט' – אני מצווה במידה יתירה על יעילות שיפוטית וחיסכון בזמן שיפוטי, לטובת המטלות השיפוטיות הנוספות הממתינות (זמן רב מדי) לתורן. יסודיותם הרבה של הסיכומים (אף כי חרגו שלא כדין מן ההיקף שנקבע להם), וההפניות המפורטות הכלולות בהם, אפשרו לי לקצר במקומות שבהם האריכו הצדדים. הקריאה הייתה כוללת וממצה; אך הכתיבה תהיה סלקטיבית ושירית. יש לקרוא פסק דין זה, אפוא, כהמשך לסיכומי הצדדים, וכהכרעה בין הטענות שפורטו בהם.

חריג הרשלנות הקיצונית

8. עמדת התובע בעניין זה, כמפורט בפרק ג' בסיכומיו, אשר חופפת את עמדתם של היועץ המשפטי לממשלה [אסמכתא 8 שצורפה להודעת התובע מיום 13.4.08; להלן: 'הודעת האסמכתאות'] ושל המפקח על הביטוח [שם, אסמכתא 7] – מקובלת עליי במלואה.

9. עדותם של מנהלי הרפת עשתה עליי רושם אמין מאוד. עדויותיהם שיקפו דרגה גבוהה של ביקורת עצמית כנה. בלתי סביר לחלוטין בעיניי לייחס להם אי-אכפתיות לגורל פרותיהם. לחלוטין אין מדובר בעניינינו על זלזול בסיכון מצד המבוטח, מחמת קיומו של ביטוח. ממילא, ככל שיש לזלזול כאמור השלכות ביטוחיות – אין זה המקום ליישמן.

10. אכן, מנהלי הרפת חטאו ברשלנות בטיפולם בחומרים הרעילים, ובטיפולם בפרות באמצעותם של חומרים אלה. בהתנהלותם זו אף הפרו איסורים פליליים [סיכומי הנתבעת, פסקה 2]. אולם, רשלנות זו צריכה להיבחן לאור התכלית של דיני הביטוח, ולאור הפנומנולוגיה של התנהגות המבוטח.

11. בעניינינו הייתה התנהלות שוטפת בלתי-תקנית עובר לאירוע, וטעות-אנוש במהלכו. ההתנהלות השוטפת הייתה בתום-לב סובייקטיבי (אף כי שלא בתקינות נורמטיבית). היא הייתה בהתאם לפרקטיקה השגרתית ברפת, שלא ניתנו עליה הסתייגויות מאת גורמים מקצועיים ומקצועיים-למחצה, שהיו מעורבים בהתנהלות הרפת במידה כזו או אחרת [עדות מנהל הרפת מר אריה פסטי, שלא נסתרה; פרוטוקול, עמ' 43-40]. התנהלות זו לא הפריעה לרפת, עד האירוע המאוד-מצער, להגיע להישגים נאים [שם, עמ' 54]. בנסיבות אלה, אני סמוך ובטוח שמנהלי הרפת לא היו מודעים לסיכון שבו הם מעמידים את פרותיהם, וחמור מכך: את עצמם ואת מי מתושבי המקום ומבקרי, בשל התנהלותם זו. האירוע עצמו אירע עקב טעות-אנוש של הרף-עין, עת השתמש המרסס בחומר הלא-נכון; כעדות מנהלי הרפת שכאמור מצאתיה מהימנה. אולם אפילו ייבחן האירוע לפי גרסת הנתבעת, כי המרססים השתמשו בחומר הנדון במודע, במטרה להשיג ריסוס אפקטיבי – ברור הוא כי הם לא העלו על דעתם את האפשרות שחומר זה עלול להיות קטלני לפרות. הם השתמשו בו כדי להגן על הפרות מזבובים מטרידים. הם לא שיחקו עם הפרות "רולטה רוסית".

12. לפיכך, ולצורך ההקשר הביטוחי – אין מדובר בפזיזות לא-אכפתית, אלא ברשלנות מן הסוג החוסה תחת ביטוח העדר.

13. טענת הנתבעת לתחולת החריג של 'רשלנות קיצונית' נדחית, אפוא, מטעמי התובע.

האם הפרות הורעלו ממזון או שלא ממזון?

14. צודק התובע בטענתו כי נטל הראיה להוכיח חריג לכיסוי הביטוחי רובץ על הנתבעת, בין אם מדובר בפוליסת 'כל הסיכונים' ובין אם מדובר בפוליסה רגילה.

15. 'מקרה הביטוח' הוגדר בסעיף א(1)(א) בפוליסה [במ/1] כ"מוות מכל סיבה שלא הוחרגה". לא הייתה מחלוקת כי הפרות מתו. לפיכך, ומשנדחתה טענת הנתבעת להתקיימות החריג של "רשלנות קיצונית" – על הנתבעת הנטל להוכיח כי המוות נגרם מ"הרעלה שלא ממזון" [שם, סעיף ה(3) שצוטט לעיל].

16. משוכלות יסוד של פרשנות בענייני ביטוח, לרבות כללי הפרשנות נגד המנסח ובזכות קיומו של כיסוי ביטוחי, מחייבים לקבוע כי אם הפרות הורעלו דרך המזון – לא התקיים החריג של "הרעלה שלא ממזון"; אפילו אם הרעל חדר לגופן, במקביל, גם בדרכים נוספות. במקרה של חדירה מקבילה של הרעל על ידי שאיפתו של התרסיס, פעפועו דרך העור, וספיגתו בתהליך הבליעה של המזון המרוסס – על הנתבעת הראיה כי לחדירה דרך המזון לא הייתה השפעה ממשית על התרחשותו של מקרה הביטוח.

17. הנתבעת, בהסתמך על המומחים מטעמה, ד"ר אהרן טרומפ ופרופ' יורם פינקלשטיין, טענה כי הפרות כמעט שלא אכלו את המזון הנגוע, בגלל סירחון הריסוס שדבק בו, ובגלל הרעש שהתלווה לריסוס; וזאת על רקע שיכוד רעבונן של הפרות בזמן שקדם לריסוס. עוד טוענת הנתבעת כי בשל הפירוק החיידקי של החומר הרעיל בכרס של הפרות – הוא איבד את רעילותו [חוו"ד מאת ד"ר אהרן טרומפ].

18. התובע, בהסתמך על המומחה מטעמו, ד"ר צחי סקלסקי, טען כי החומר המקורי, הדיאזינן, התפרק לחומר רעיל אלפי-מונים, 'טפ', וחומר זה גרם להרעלה מהירה עקב ספיגתו בבית הבליעה ובכרס הפרות בעקבות אכילת המזון הנגוע. ד"ר סקלסקי מצביע על כי הריאות של הפרות נמצאו ללא ממצאים פתולוגיים, וכי המרסס, ושאר המטפלים בפרות, ואשר נחשפו לריסוס בשאיפה ובמגע אך לא באכילה, לא נפגעו כלל.

19. משעליי להעדיף מי מן המלומדים שהעידו לפניי על רעהו, ומי מסברותיהם על רעותה, חרף היעדר יומרה מצדי לכושר הכרעה מדעי בסוגיה הנדונה – אני מעדיף להישען על מומחה התובע, ד"ר סקלסקי, ולאמץ את סברותיו, מן הטעמים שיפורטו להלן.

20. ראשית, עליי לציין את התרשמותי החיובית מעדותו של ד"ר סקלסקי. הוא רכש את אמוני ביושרו האינטלקטואלי ובשכלו הישר. לא אוכל לומר אותו הדבר על פרופ' פינקלשטיין. ברוח עקרון 'ההינתנות להפרכה' מבית מדרשו של הפילוסוף של המדע, קרל פופר – אני מצפה ממומחה להחזיק בעמדותיו באופן טנטטיבי, בכפוף לעמידתן באתגרים ותוך קשב רווי ביקורת עצמית לאותם אתגרים. כבוד מומחיותו של פרופ' פינקלשטיין ומעמדו המדעי במקומם מונח. אולם לאורך עדותו חזר וגילה יחס של הדיפה בלתי קשובה לאתגרי החקירה הנגדית. תחושתי הייתה כי דעתו נעולה [לדוגמת ראו הפרוטוקול, עמ' 199-200]. תכופות היה עליי להתערב בחקירה, כדי לגרום לעד להשיב 'A straight answer to a straight question'. אינני טוקסיקולוג ואינני מומחה לחומרי הדברה;

אולם דווקא משום כך אני מעדיף להסתמך על המומחה אשר לאור התרשמותי מאישיותו ומגישתו אני נוטה להאמין כי לו היה לי הידע המקצועי הדרוש – הייתי שותף למסקנותיו.

21. גישתם הבסיסית של מומחי הנתבעת הייתה כי חשיפה דרך בית הבליעה ומערכת העיכול פחות אפקטיבית מחשיפה עורית או נשימתית. טעמם היה כי בבית הבליעה שוררת סביבה בסיסית (להבדיל מחומצית), שבה החומר הנגוע ברעל אינו מתפרק; ובכרס יש חיידקים המפרקים אותו, ועל כן הוא מתפרק מרעילותו [ראו, לדוגמא, פרוטוקול, עמ' 215-211]. גישתם זו לא שכנעה אותי. אני מפנה לסתירות הפנימיות אצל מומחי הנתבעת, שעליהן הצביע התובע בסיכומיו [פסקה 28]. לא ניתן להלום את גישת מומחי הנתבעת עם צו הפיקוח, האוסר כי במספוא יימצא דיאזינון בריכוז הנמוך כדי אחד-חלקי-560 מזה שהיה בענייננו [עדות ד"ר טרומפ, פרוטוקול עמ' 371]. אם הרעל אינו מזיק משום שהוא מנוטרל על ידי סביבה בסיסית או על ידי חיידקים, מדוע להגביל את הימצאותו? אם החומר המכיל את הרעל אינו מזיק בשלבים הראשונים של שהותו במערכת העיכול, משום שטרם פורק בקיבה הרביעית של הפרה – כיצד הוא מזיק מיידית במגע עם העור, או עם איברי-הנשימה? לפי גישת מומחי הנתבעת, הייתי מצפה למצוא במדריך הווטרינרי 'מרק' [ת/11]; וראו ההבהרה בהודעת התובע על הגשת אסמכתא מיום 23.12.08, בהקשר של דרכי פעולה במקרה של הרעלה כבענייננו, כי בהקשר של הרעלה פומית – אין סיבה לדאגה; משום שממילא, הודות לסביבה הבסיסית השוררת בלוע ולחיידקים שבכרס, לא יאונה לפרה כל רע... (מיותר לציין כי ממש לא כך נאמר שם).

22. ניסיונו של ד"ר טרומפ [פרוטוקול, עמ' 364] לייחס את הספיגה דרך הכרס, שעליה מדובר אצל 'מרק', לחשיפה ממושכת דווקא, להבדיל מחשיפה חדה וסוערת כבענייננו – אינו עומד במבחן הלכידות ההגיונית של גישתו. אם החיידקים בכרס מפרקים את רעילות הדיאזינון שחדר אליה – הייתי מצפה שהסיכון יהיה גדול יותר בהקשר של חשיפה חדה וסוערת, בטרם הושלם הפירוק האמור, ולא בחשיפה מתונה וממושכת, שבה יש שהות לאותם חיידקים לפעול את פעולתם. לפיכך, בין אם תתקבל הפרשנות הלשונית של המובאה מ'מרק', כאמור בסיכומי התובע [בפסקה 31], ובין אם לאו – גישתו של ד"ר טרומפ נסתרת על ידי המדריך שכונה "התנ"ך" או "האורים-ותומים" של הווטרינרים; כמו גם על ידי צו הפיקוח, שאסר הימצאות דיאזינון אף בריכוז נמוך כדי אחד-חלקי-560 מזה שהיה בענייננו.

23. מומחה הנתבעת, פרופ' פינקלשטיין, הודה [פרוטוקול, עמ' 211] כי "הרעיון הוא שהרעל צריך להגיע לדם. מריריות הפה לדם הוא מגיע באופן מיידית". הפרות אכלו, אם הרבה ואם מעט, ממזון העטוף באותו תרסיס רעיל שבא במגע עם עורן ואשר חדר לנחיריהן. כלומר, אותו אירוסול רעיל, בטרם פורק-כנטען בכרס על ידי החיידקים, בא במגע עם ריריות חזירות המצויות בבית הבליעה ובמערכת הנשימה, ועם נקבוביות העור. לא מצאתי כל היגיון בקביעה הנחרצת כי האירוסול הזה היה קטלני בחזירתו דרך העור, ודרך הנחיריים – אך חסר-השפעה בחזירתו דרך ריריות הפה ומערכת העיכול [ראו גם האמור בסיכומי התובע, פסקאות 31-32, לעניין הספיגה דרך כלי הדם שבכרס].

24. פרופ' פינקלשטיין עצמו ציין בחוות דעתו מיום 6.11.07 כי לקטילת פרה על ידי בליעת דיאזינון נדרש מחצית החומר הרעיל הנדרש לקטילתה על ידי חשיפה עורית. לעומתו, ציין ד"ר טרומפ כי הספיגה העיקרית היא דרך העור, בשל שטחו הנרחב, והיא עולה על החשיפה דרך הנחיריים

[פרוטוקול, עמ' 350-351]. שילוב קביעות אלו, תוך יישום עקרון הטרינזיטיביות (אם $A > B$ וגם $B > C$ אזי $A > C$) – מחייב את המסקנה כי חשיפה דרך בליעה אפקטיבית יותר מחשיפה דרך נשימה ומחשיפה דרך העור; מה-שהתובע-רצה-להוכיח.

25. מצאתי טעם רב גם בנימוקו של ד"ר סקלסקי כי העובדה שרק הפרות נפגעו, ולא המרסס והמטפלים, מעידה כי דווקא החשיפה למזון הנגוע, ולא לאירוסול שריחף באוויר, הייתה האפקטיבית מבין דרכי החשיפה הנדונות [פסקה 28 בסיכומי התובע]. כך גם לגבי העולה מן הספרות המקצועית בדבר שכיחות-יתר של הרעלה מבליעת דיאזינון בהשוואה להרעלה משאיפתו [שם, פסקה 29]. סברה זו של ד"ר סקלסקי מתחזקת למראה סרט השחזור, ממנו עולה כי המרסס אינו יכול שלא לשאוף חלק מענן הריסוס שהוא יוצר כלפי הפרות.

26. צפייה בסרט השחזור מגלה גם שקביעת מומחי הנתבעת כי הפרות אינן אוכלות ברעש המרסס – אינה נכונה. דבר זה שומט את אמינות הקביעה גם בהיבט האחר שלה, הנוגע לריח הריסוס. יש להעדיף, אפוא, את עדותם של מנהלי הרפת כי קביעות עובדתיות אלה של מומחי הנתבעת אינן נכונות [פרוטוקול, עמ' 59-60, 73 ו-121]. גם ההבדל בין גורלן של פרות מסוימות לאחרות, על רקע העובדה שהן רוססו בשווה אך לא אכלו בשווה [עדות מנהל הרפת בפרוטוקול, עמ' 62], מחזק את התזה של ד"ר סקלסקי.

27. טעם נוסף להעדפת הניתוח של ד"ר סקלסקי על זה של פרופ' פינקלשטיין וד"ר טרומפ הוא עדיפותו של ההסבר של ד"ר סקלסקי לאירוע החרג על היעדר הסבר מאת מומחי הנתבעת. מתקבל על הדעת כי אירוע של תמותה מיידית, תוך דקות, של עדר פרות נגרם עקב הרעלה חריפה ביותר. סתם חומר רעיל בריכוז ובכמות מתונים, כפי שצוין על ידי מומחי הנתבעת, לא היה גורם לתוצאה כה חריפה [חוו"ד פרופ' פינקלשטיין מיום 6.11.07; עדותו בפרוטוקול, עמ' 239; עדות ד"ר טרומפ, פרוטוקול עמ' 376]. רק הניתוח של ד"ר סקלסקי, בדבר התפרקות הדיאזינון לט"פ רעיל אלפי מונים, מציע הסבר סביר לתוצאה כה חריפה ומיידית [כפי שמודה ד"ר טרומפ בעדותו, פרוטוקול עמ' 377]. רק סברתו של ד"ר סקלסקי כי החשיפה האפקטיבית הייתה בעיקר דרך המזון מתיישבת עם היעדרם של סימפטומים אצל המרסס והמטפלים, חרף הרעילות הגבוהה האמורה.

28. ההתפרקות הזו סבירה בשים לב לתנאי אחסונו של חומר ההדברה במחסני התובע. הנתבעת, אשר ביקרה בצדק את התנאים הלא-נאותים בהם נשמרו החומרים הרעילים אצל התובע – מנועה מלהתכחש לתנאים אלה לעת בחינת השלכותיהם על התקלקלותו של החומר. בהתייחס לאחד התנאים שצוינו על ידי המומחים כגורמים להתפרקותו של הדיאזינון יצוין כי מן המפורסמות שהחום במחסן בקיץ בשפלה הפנימית של ישראל יכול להגיע לטמפרטורות גבוהות מאוד.

29. לעומת התובע, הנתבעת לא הציגה כל תיאוריה משכנעת להסברת האירוע. בסעיף 45 בסיכומיה הפנתה לפרק ז' בהם. אך בפרק ז' לא הציעה כל הסבר פוזיטיבי; מלבד "פקוק באמיתות תוצאות המעבדה ובאותנטיות סרט השחזור".

30. יש לזקוף לחובת הנתבעת גם את הנזק הראייתי שגרמה לתובע עקב התרשלותה בקיום הנטל הרובץ עליה לברר את חבותה בעקבות ההודעה על מקרה הביטוח, שהתבטאה באי-וודוא ביצוען של נתיחות פתולוגיות ושאר הבדיקות הנדרשות [עדות מנהל האזור של הנתבעת, מר בני בלייר, בפרוטוקול עמ' 266; סיכומי התובע, פסקה 4; סיכומי-תשובה מטעם התובע, פרק ג'].

31. סיכומו של עניין זה הוא כי מטעמי התובע בסיכומיו, ומן הטעמים שהוספו ושהודגשו לעיל, אני מעדיף את סברת מומחה התובע על סברת מומחי הנתבעת בדבר אופן התרחשותה של הרעלת הבקר ברפת התובע. בהתאם לכך אני קובע כי הנתבעת לא הרימה את הנטל הרובץ עליה להוכיח שההרעלה אירעה שלא ממזון; ולמעשה – התובע הוכיח, מעבר למאזן ההסתברות ובהתאם לנורמות החלות בביטוח, שההרעלה אירעה ממזון.

הערה בעניין החרגתה של "הרעלה שלא ממזון"

32. למעלה מן הצורך, לאור האמור לעיל – אבקש להרהר אחר עצם תקפותו של החרג הנדון לכיסוי הביטוחי לפי הפוליסה.

33. ספק בעיניי אם יש בסיס מספיק לטענת ההטעיה שהעלה התובע, לרבות בשים לב לייצוגו של התובע מול הנתבעת על ידי אשת-מקצוע בתחום הביטוח, שזה תפקידה בקיבוץ, ובשים לב להופעת החרג הנדון בפרק נפרד שזו כותרתו, ולא ב'אותיות קטנות' ובלתי מובחנות על רקע כלל המלל. בפסיקה הוטעם כי מצופה ממבוטח לטרוח לעיין בפוליסה שהומצאה לו [\[ע"א 682/82 בן אריה נ' סהר חברה לביטוח בע"מ מיום 25.7.83, פסקה 5\]](#). ציפייה זו מוגברת כאשר מדובר במי שעיסוקו בכך.

34. אולם, יש ממש בטענת התובע כי לגרסת הנתבעת עצמה – היא לא טרחה לוודא שהתובע מודע לחרג הנדון לכיסוי הביטוחי [סיכומי התובע, פסקה 19 סיפא]. הנתבעת אף לא העידה את מי שנשא-ונתן עם אחראית-הביטוח מטעם התובע, גב' אילנה יונגרמן, כדי לסתור את גרסתה בדבר אי-המודעות ואי-היידוע בדבר קיומו של חריג זה [שם, רישא]. ויודא כאמור מתחייב מן הדין [שם, פסקה 20, תת-פסקה לפני-האחרונה; [ע"א 4819/92 אליהו חברה לביטוח בע"מ נ' ישר מיום 30.7.95, פסקה 16\]](#). מחדל זה, נוכח החובה האמורה, מעמיד בספק את זכותה של הנתבעת להסתמך על החרג.

35. לא עלה בידי לרדת לסוף דעתה של הנתבעת באשר לטעמו של חריג זה וצידוקו. עד הנתבעת, אבי בלייר, נחקר על כך ממושכות [פרוטוקול, עמ' 272-282]; אך לא סיפק כל תשובה, שלא לומר תשובה משכנעת, לא לרציונאל של הכללת החרג הספציפי הזה בפוליסה מלכתחילה, ולא לרציונאל של הסרתו מן הפוליסה בשנת 2006. העד "ברח" להיבט של רשלנות המבוטח; אולם היבט זה רלבנטי לחרג של 'רשלנות קיצונית', ולא לחרג של 'הרעלה שלא ממזון'. ניתן להבין החרגתו של סיכון גבוה מדי, מחמת חוסר כדאיות כלכלית. ניתן להבין החרגתו של סיכון שיש מולו כיסוי חלופי, כגון ביטוח סטטוטורי. ניתן להבין החרגתו של סיכון הנובע מהתנהלותו של המבוטח, שיש בה משום הגברת הסיכון תוך החצנתו למבטח – עניין בלתי-יעיל ובלתי-הוגן. אולם מה הרציונאל של מתן כיסוי ביטוחי להרעלה ממזון, אך שלילתו בהקשר של הרעלה שלא ממזון?! אודה כי לא זכיתי להבין זאת. הנתבעת, שהייתה אמורה לספק את ההסבר לכך, לא עשתה כן. היעדרה של החרגה כאמור מפוליסות מקבילות, לרבות פוליסות של הנתבעת מאז 2006, מחזקת את התמיהה בדבר פשרה של החרגה זו ותאמותה נוכח הציפיות הסבירות של המבוטח.

36. כל החרגה של נזקים מן הביטוח היא בעייתית, משום שהיא מסכלת-לכאורה את תכליתו החברתית והכלכלית החשובה של הביטוח לגבי אותו סוג של נזקים. מכאן יחסו המסתייג והחשדני

של הדין כלפי החרגות כאלה, והנטלים שהדין מעמיס על המבטח בטרם יוכל המבטח להשתחרר מחבותו בהסתמך על החרגה כאמור.

37. בעייתיות מיוחדת יש בהחרגות שחושפות את המבוטח לסיכון ולחסר ביטוחי שקשה להתמודד איתם. אם מדובר בפעילות הכרוכה מטבעה בסיכון רב מדי – יכול המבוטח להימנע ממנה, או לבטחה בדמים מרובים. כמובן שניתן וצריך להימנע מהפקרת נכסים בכלל, ומהפקרת נכסים מבוטחים, תוך החצנת עלותם, בפרט. לעתים ניתן לרכוש ביטוח משלים, או ביטוח חלופי אצל מבטח שאינו כולל את ההחרגה הנדונה בפוליסה שלו. אולם כיצד ניתן להתגונן מול החרגה בודדת, נטולת הקשר ומובן, כמו "הרעלה שלא ממזון"?! החרגה זו מופיעה כפרט זניח במכלול של תנאי הפוליסה, שלכאורה אינו מצדיק, בגללו בלבד, להחליף ביטוח. בנסיבות אלה, שרבוה לפוליסה מכשיל את המבוטח.

38. דיני הביטוח מחייבים, נוכח חוסר האיזון בין מבטח למבוטח, משטר של 'שמיים כחולים'; להבדיל ממשטר של 'גילוי נאות' גרידא. עניין זה מבוסס על תובנות אודות 'כשלי-שוק' ועל אינטרסים המוגנים על ידי דיני הביטוח, דיני הצרכנות ודיני החוזים האחידים. לפיכך אין מקום להסתפק בכך שהחריג הנדון גולה והובלט בפוליסה, והתובע היה בן-חורין להעדיף לרכוש ביטוח אצל מבטח חלופי, שבפוליסה שלו אין החרגה כזו.

39. הדברים מקבלים משנה-תוקף בשים לב לכך שהמבוטח נעשה מודע להחרגה רק לאחר כריתתו של חוזה הביטוח. הרי ההחרגה אינה מופיעה בהצעה לביטוח, אלא רק בפוליסה הנשלחת למבוטח לאחר זמן. ניסיון החיים מלמד שבשלב זה, שלאחר השלב הטרומ-חוזי שבמסגרתו מברר המבוטח את האטרקטיביות של חוזה הביטוח המוצע לו, ושוקל חלופות – נוטה המבוטח לתייק את הפוליסה הנשלחת אליו, ולא לפתוח מחדש בבדיקות ובבירורים. אפילו הוחתם המבוטח מראש על התחייבות לעיין בפוליסה לכשתישלח אליו – יש בכך משום מכשול, בשים לב לטבע האדם. דיני הביטוח נועדו, בין השאר, להגן על המבוטח גם משכמותו.

40. נוכח האמור לעיל, עולה החשש כי מבטחים ישלבו בפוליסות שלהם, במכוון, החרגות כאלה; תוך הסתמכות על כך שבדרך כלל ההחרגה לא תבריא לקוחות, אך תהא עשויה לחסוך תגמולי ביטוח. קיים שיקול של מדיניות למנוע חשש זה, והוא עשוי להצדיק פסילתן של החרגות שאין להן צידוק ענייני בהקשרה של עסקת הביטוח.

41. בין אם מדובר ב"מלכודות" ביטוחיות יזומות, ובין אם מדובר ב"כיס-אוויר" ביטוחיים אקראיים – לכאורה אין מקום להפקיר את המבוטח לתוצאותיהן של החרגות ביטוחיות שאין להן צידוק ביטוחי; ואשר לפיכך ניתן לראות בהן משום חוסר תום-לב בחוזה הביטוח.

42. לאור מסקנתי בשאלת מקור ההרעלה, כמבואר בפרק הקודם של פסק הדין – איני צריך לקבוע מסמרות בשאלת תוקפה החוזי של ההחרגה בדבר "הרעלה שלא ממזון". אולם, לו נצרכתי לכך – הייתי נוטה, לאור האמור בפרק זה, לקבוע כי אין תוקף להחרגה הנדונה.

43. חרף הנטייה האינטואיטיבית לייחס את כל מקרי המוות של הפרות באותו יום ולמחרתו להרעלה הנדונה – אין אינטואיציה זו יכולה לעמוד מול החיווי המפורש של ד"ר ועדיה, וטרינר התובע שהיה אמור להעיד מטעמו, כי 10 פרות מתו מסיבות שאינן הרעלה [סיכומי הנתבעת, פסקה 59]. התובעת לא השיבה על טענה זו בסיכומי-תשובתה, ונראה כי לא בכדי.

44. אולם, הנתבעת לא התייחסה בטענתה זו ל-2 הפרות הנוספות שלא נשלחו למכון הכילוי, אלא לנתיחה פתולוגית בבית דגן [סיכומי התובע, פסקה 35]; ועל כן לא נכללו בדו"ח של מכון הכילוי שעליו הסתמכו הצדדים [ת/10].

45. לפיכך אני מקבל בעיקרה את טענת הנתבעת כי התובע לא הוכיח את מקרי הביטוח הנוגעים ל-10 פרות; אך מוסיף על המספר של 153 פרות את 2 הפרות שנשלחו לבית דגן.

46. טענת הנתבעת לניכוי דמי הכילוי נדחית משום 'הרחבת חזית' [סיכומי-תשובה מטעם התובע, פרק ד'].
47. טענת הנתבעת לניכוי ההשתתפות העצמית בסך \$7,000 מתקבלת, בהיעדר הסתייגות התובע.

48. הנתבעת לא סתרה את חישובה השקלי של התובע, שלפיו יש להכפיל את הסכום הדולרי לפי הפוליסה בשער של 4.5 ₪ לדולר, לפי יום האירוע, ולהוסיף לו הפרשי הצמדה וריבית כחוק מאז.

49. מקרה הביטוח אירע עקב רשלנות חמורה של התובע, לרבות הפרתם של איסורים פליליים בדבר התנהלות עם חומרי הדברה; הגם שאלה לא עלו כדי פזיזות ואי-אכפתיות המפקיעות את החבות הביטוחית. המחלוקת הביטוחית בין הצדדים בעקבות האירוע פרצה בדיעבד על רקע הרשלנות הביטוחית של התובע, שלא טרח לעיין בפרק החריגים בפוליסה ולהעלות 'בזמן אמיתי' את הסתייגויותיו. מחדלים חמורים אלה של התובע הפכו את חבותה של הנתבעת לבלתי-מובנת-מאליה, בלשון המעטה, ועל ידי כך תרמו תרומה משמעותית לכך שהנתבעת כפרה בחבותה. כך תרם התובע לקיומה של התדיינות ממושכת ויקרה. לא למותר לציין, בהקשר זה, את התנהלותה הראויה של הנתבעת, אשר הלוותה לתובע את הסכום שיאפשר לו להשתקם מהשלכותיו הכלכליות של האירוע החמור. בכך העניקה הנתבעת לתובע 'חמצן כלכלי', שאפשר לו, בין השאר, להיאבק על עמדתו המשפטית ולא למצוא עצמו נדחק לפשרה נחותה. בנסיבות אלה, איני מחייב את הנתבעת בהוצאות התובע, חרף זכייתו בהליך.

50. שני הצדדים לא קיימו את החלטתי בדבר מתכונת הסיכומים. אמנם, מבחינת תוכנם של הסיכומים עשו ב"כ הצדדים מלאכה ראויה, ובכך עזרו לבית המשפט לעשות משפט. אולם, לא ניתן לעבור לסדר היום על הפרת החלטה שיפוטית, במיוחד כאשר קיים לכך תמריץ מובנה. בנסיבות אלה, ותוך שקלול שני ההיבטים האמורים עם סכום התביעה, אני מחייב כל צד בהוצאות לאוצר המדינה בסך 3,000 ₪.

51. ביטוח מגן על מבוטח, בסייגים חוזיים וחוקיים מסוימים, גם מפני רשלנותו-שלו. האירוע האומלל, שבו הורעלו 155 פרות בעדר של התובע, נגרם ברשלנותם של מנהלי הרפת. אך לא מצאתי כי רשלנות זו עלתה כדי פזיזות ואי-אכפתיות מצדם. לפיכך, ובהתאם להנחיית המפקח על הביטוח ולעמדת היועץ המשפטי לממשלה, קבעתי כי האירוע חוסה תחת הביטוח של הנתבעת.

52. העדפתי את עדות-המומחה מטעם התובע על עדויות-המומחים מטעם הנתבעת; הן על יסוד התרשמותי מן המומחים והן על יסוד התרשמותי מהגיון של סברותיהם. לפיכך קיבלתי את גישת התובע כי ההרעלה הייתה ממזון, ועל כן אינה מוחרגת מן הכיסוי הביטוחי.

53. למעלה מן הצורך הערתי כי לכאורה אין לתת תוקף להחרגה הנדונה; הן משום שהנתבעת לא קיימה את חובתה לוודא שהתובע מודע לה, והן משום שבהיעדר טעם ביטוחי להחרגה הנדונה, ולאור שיקולי מדיניות בענייני ביטוח – יש לקבוע כי החרגה זו אינה עולה בקנה אחד עם עקרון תום-הלב.

54. משווטרינר התובע נמנע מלייחס להרעלה הנדונה את מותן של 10 פרות; משהנתבעת לא טענה במועד לניכוי דמי הכילוי מתגמולי הביטוח; ומשלא הייתה מחלוקת בין הצדדים על ניכוי ההשתתפות העצמית ועל צורת החישוב השקלי – יש להעמיד את תגמולי הביטוח, נכון ליום פסק הדין, על סך \$1,200 לפרה, מוכפל ב-154 פרות (= \$184,800), ועוד סך \$894 בגין פר אחד (= \$185,694), בניכוי השתתפות עצמית בסך \$7,000 (= \$178,694), מוכפל בשער היציג של הדולר ביום האירוע (= 804,123 ₪), לפי 4.5 ₪ לדולר ביום 19.6.05). בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כחוק מאז עד היום עולה סכום זה לסך **1,069,484 ₪**. מסכום זה יש לקזז את יתרת חובו של התובע לנתבעת בגין ההלוואה שנטל ממנה [סיכומי התובע, פסקה 35].

55. בשל רשלנויותיו של התובע, אין חיוב בהוצאות לזכותו.

56. בשל חריגת שני הצדדים מהחלטתי בדבר מתכונת הסיכומים – ישלם כל אחד מהם לאוצר המדינה סך 3,000 ₪.

57. הסכומים ישולמו תוך 30 יום, שאם לא כן – ישאו הפרשי הצמדה וריבית פיגורים כחוק מהיום.

ניתן היום, י"ב טבת תש"ע, 29 דצמבר 2009, בהיעדר הצדדים.